

ПРІОРИТЕТИ ЕКОЛОГІЧНО-БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ

У сучасному світі спостерігається зростання негативного впливу на екосистему через переважаючий вплив економічних інтересів над екологічними. За умов глобалізації світової економіки аспекти сталого розвитку залишаються пріоритетними через необхідність вирішення екологічних питань, які нівелюються фінансовими пріоритетами у розвитку будь-якого бізнесу. Тому екологічні проблеми нині набули глобального характеру та призводять до гальмування економічного та соціального розвитку. Зазначене обумовило усвідомлення необхідності формування нової концепції розвитку світу, заснованої на безперервному розвитку цивілізації за умови збереження природного середовища, яка отримала назву – сталий розвиток (sustainable development).

Негативні екологічні тенденції, пов'язані, в першу чергу, з технологічним навантаженням на окремі види природних ресурсів, що потребує активізації інвестиційно-інноваційної діяльності держави та підприємств, особливо у ресурсоемних галузях народного господарства, та зумовлені забрудненням навколишнього середовища, втратою можливості природних ресурсів до самовідновлення, загостренням екологічних ризиків, вимагають комплексності і системності реалізації природоохоронних заходів.

Екологічні проблеми стали пріоритетними, а політика співпраці та інтеграції у їх вирішенні – комплексною та пріоритетною, потребуючою зважених еколого-економічних підходів, конструктивних політико-правових механізмів, нової етики, екологічних цінностей і гуманних ідеалів, активізації наукових досліджень, екологізації та інтенсифікації виробництва, усвідомлення суспільством реальної небезпеки для самого себе, радикальної переорієнтації пріоритетів світового, національного, регіонального та локального розвитку з метою досягнення гармонії з природою.

Узагальнення наукових праць з питань сталого розвитку дало можливість виділити такі його основні завдання за складовими:

- екологічна складова передбачає зосередження на збереженні фізичної і біологічної цілісності екосистем, забезпеченні їх життєздатності, від чого залежить глобальна стабільність усієї біосфери;
- економічна складова означає, що добробут суспільства та кожного його члена має бути покращена шляхом оптимального й ефективного використання обмежених ресурсів (пріоритет при цьому надається подоланню бідності); застосування еколого-, енерго- та матеріалозберігаючих технологій для створення потоку сукупного доходу, який би забезпечував збереження та відтворення сукупного капіталу (матеріального та нематеріального), з використанням якого цей дохід створюється;
- соціальна складова стосується відносин між природою та людиною і передбачає підвищення комфорту її існування, удосконалення відповідної інфраструктури –полегшення доступу до основних соціальних служб у сфері охорони здоров'я, освіти та інших; розвиток громадянського суспільства та місцевих культур, поважання прав і свобод людини, національності тощо; людський розвиток, збереження стабільності суспільних і культурних систем, зменшення кількості конфліктів у суспільстві, при цьому людина повинна стати не об'єктом, а суб'єктом розвитку.

Таким чином, слід відзначити, що загальновідомими є три складові сталого розвитку (економічна, екологічна та соціальна), хоча й існують деякі відмінності у поглядах щодо домінування котроїсь з них. Деякі науковці вважають, що у сукупності складових сталого розвитку (суспільство, економіка, природа) визначальне місце належить економічній, оскільки саме вона формує передумови для стійкого функціонування решти підсистем. При цьому взаємозв'язок між соціальною, економічною та екологічною компонентами сталого розвитку розкриваються наступним чином: економічний розвиток повинен супроводжуватись адекватними соціальними перетвореннями та сприяти вирішенню проблеми підвищення якості довкілля. Враховуючи сучасні кризові явища в економіці та екологічній ситуації України до розряду першочергових науково-практичних проблем слід віднести розробку та застосування механізму поєднання економічних та соціальних критеріїв з екологічними при домінуванні останніх.

Екологічні імперативи сталого регіонального розвитку передбачають запровадження ефективних економічних важелів регулювання процесів природокористування та відновлення екосистем через інвестиційні програми; охорону та подальше розширення заповідних територій для збереження біорізноманіття й недопущення подальших незворотних втрат тваринного та рослинного генофонду; застосування пільгових схем кредитування та оподаткування підприємств, які виготовляють екологічно безпечну продукцію, запроваджують ресурсо- та енергозберігаючі технології, здійснюють ефективну природоохоронну діяльність. Держава має всіляко забезпечувати взаємодію у вирішенні екологічних питань із міжнародним співтовариством як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях – усе це буде сприяти поліпшенню стану здоров'я населення, мінімізації значних соціальних і економічних втрат від складної екологічної ситуації.

Основою екологічної політики в умовах глобальних викликів має бути стимулювання природоохоронної діяльності, яке ґрунтується на існуючій методологічній базі, апробованій вітчизняною практикою, а також враховує досягнення інших країн у вирішенні екологічних проблем. стратегія державної екологічної політики України в умовах глобальних викликів має бути спрямована на перехід від моделі, орієнтованої на

ліквідацію наслідків екологічних порушень (до якої належить зараз Україна), до моделі, що базується на прогнозуванні та попередженні забруднень довкілля і покращенні його стану, характерної для більшості розвинених країн світу. Однак без синхронізації напрямів соціально-економіко-екологічних перетворень державна екологічна політика залишатиметься неефективною.

Як відомо, Україна стала на шлях євроінтеграції. У зв'язку з цим впровадження засад сталого регіонального розвитку, а також дослідження засад екологічного законодавства ЄС набуває для нашої держави особливого значення. Зазначимо, що на початку XXI сторіччя екологічне законодавство ЄС нараховувало понад 280 актів, що регламентували діяльність у сфері забруднення повітря, води та ґрунту; визначали порядок управління відходами та регулювали порядок їх утилізації; визначали заходи безпеки стосовно використання хімікатів та біотехнологій, а також нормативи екологічної оцінки наслідків підприємницької діяльності тощо. Серед найважливіших норм законодавства ЄС стосовно дотримання принципів сталого розвитку, екологізації виробництва та інших сфер діяльності слід назвати наступне:

- гармонізацію товарних стандартів з дотриманням високих вимог до екологічної безпеки виробництва, збереження навколишнього природного середовища;
- вирівнювання різних екологічних стандартів у межах єдиного економічного простору ЄС з метою дотримання принципів справедливої конкуренції;
- заходи щодо захисту дикої природи та її мешканців;
- заходи щодо підтримки та збереження чистоти водоймищ;
- заходи щодо попередження екологічного забруднення внаслідок знищення відходів як промислового так і побутового походження;
- заходи щодо збереження озонового шару землі.

Таким чином, пріоритетне значення для забезпечення сталого розвитку має вирішення саме екологічних проблем, оскільки довкілля є основою життєдіяльності людства. При цьому, суспільне виробництво необхідно розглядати не тільки як виробництво матеріальних благ в їх традиційному розумінні, але й як відтворення елементів природи, що залучаються у виробництво, природних умов життєдіяльності людини.

Світовий досвід господарювання свідчить, що в сучасних умовах дотримання принципів сталого розвитку потребує розробки та впровадження екологічного законодавства, що впливає на поведінку бізнесу, спонукає його до реальних дій щодо екологізації на місцевому, регіональному рівнях. Дійсно, неврахування стандартів екологізації може негативно вплинути на конкурентоспроможність товарів та призвести до зростання витрат фірм (у т.ч. за рахунок великих штрафів та відшкодування збитків за забруднення навколишнього середовища).

З метою усунення серйозних суперечностей, які існують між суспільством та природою, необхідно в усіх галузях промисловості оновити техніко-технологічну базу, запровадити нові методи та форми організації виробництва і праці, що вимагатиме від усіх працівників еколого-економічного типу мислення (при розв'язанні конкретних виробничо-господарських та економічних завдань, завжди враховувати, як це відобразиться на природі, і за умов негативних екологічних наслідків, шукати інші – екологобезпечні варіанти їх розв'язання). Тобто, поєднувати вимоги техногенної безпеки природи і людини з достатнім виробництвом необхідних благ потрібно шляхом удосконалення технологій та формування екологічної свідомості.

Проведені дослідження показали, що реалізація цілей сталого розвитку, перш за все, пов'язана з екологічно орієнтованими структурними перетвореннями в промисловості, які забезпечать створення конкурентоспроможної, високотехнологічної та екологічно безпечної економіки. Отже, найважливішими напрямками перспективного екологічного розвитку в умовах глобалізації є поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки. Діяльність всієї природоохоронної системи має спрямовуватись на утвердження екологічної політики як інтегрованого чинника соціально-економічного розвитку держави, формування і впровадження екологічно збалансованої системи природокористування, зміни нераціональних моделей виробництва і споживання, еколого-інноваційної модернізації економіки.

Взагалі, концепція стійкого розвитку охоплює такі напрямки: виключення або мінімізація забруднень навколишнього середовища; зниження споживання енергії та використання альтернативних джерел її виробництва; мінімізація споживання первинних ресурсів та виробництва відходів; рециклінг і повторне використання відходів; зміна цінностей і споживчих переваг на користь освіти, інформаційних послуг, якісних промислових товарів та продуктів харчування та інші.

